

MEROS HUQUQI VA UNING FUQAROLIK HUQUQIDAGI TUTGAN O'RNI

Abdiyeva Shaxrizoda

Toshkent davlat yuridik universiteti, Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti, Xalqaro tijorat huquqi yo'nalishi, magistratura talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15605492>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy ishda meros huquqining fuqarolik huquqidagi tutgan o'rni, uning asosiy shakllari, mazmun-mohiyati, jamiyatdagi ahamiyati hamda xorijiy davlatlar tajribasi asosida solishtirma tahlil yoritilgan.

Shuningdek, meros huquqining amaliyotdagi roli va fuqarolik huquqining uzviy qismi sifatidagi o'rni chuqur o'rganilgan.

Kalit so'zlar: meros huquqi, fuqarolik huquqi, vasiyat, qonun bo'yicha meros, meros shartnomasi, real huquq, vorislik.

Kirish

Inson o'z hayoti davomida mehnat qilib, o'ziga tegishli mulk orttiradi. U vafot etganidan so'ng esa bu mulkning huquqiy taqdirini tartibga solish zarurati tug'iladi. Shu o'rinda meros huquqi instituti muhim ahamiyat kasb etadi. Meros huquqi fuqarolik huquqining ajralmas qismi bo'lib, shaxsning vafotidan keyin uning mol-mulkiga bo'lgan huquq va majburiyatlarining boshqa shaxslarga o'tishini huquqiy asosda belgilaydi. Ushbu institut fuqarolarning mulk huquqlarining davomiyligini ta'minlashda, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda va iqtisodiy munosabatlarning uzluksizligini saqlashda muhim o'rin tutadi.

Meros huquqining mazmuni va huquqiy mohiyati

Meros huquqi — bu shaxs vafotidan so'ng uning mol-mulki, majburiyatlari va ayrim shaxsiy huquqlarining merosxo'rlarga o'tishini tartibga soluvchi fuqarolik-huquqiy institutdir. Ushbu institut insonning o'z mol-mulkiga egalik qilish, undan foydalanish va uni boshqa shaxslarga o'tkazish huquqining davomiyligini

ta'minlaydi. Meros huquqi mulk aylanishining huquqiy asosini yaratadi, ya'ni mulk egalari almashinuvi huquqiy normalar asosida amalga oshiriladi.

Mazkur huquqiy institut, bir tomondan, mulk egasi bo'lgan shaxsning erkin irodasini amalga oshirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, uning vafotidan so'ng mol-mulkdan foydalanishni huquqiy tartibga soladi. Bu orqali shaxsiy mulkka asoslangan iqtisodiy munosabatlar izchil davom etadi.¹

Meros huquqining asosiy shakllari

Meros huquqi odatda ikki asosiy shaklda amalga oshiriladi:

Qonun bo'yicha meros olish – meros qoldiruvchi o'zidan keyin vasiyatnoma qoldirmagan taqdirda, mol-mulki qonunda belgilangan tartibda merosxo'rlarga o'tadi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1134-moddasidan 1144-moddasigacha bo'lgan qismlarida merosxo'rlarning navbatlari, ularning huquqlari va meros taqsimoti aniq belgilab berilgan.

Vasiyat bo'yicha meros olish – shaxs o'z mol-mulkini o'z irodasiga ko'ra, istalgan shaxsga (shu jumladan, yuridik shaxsga ham) vasiyatnoma orqali meros qoldirishi mumkin. Bu erkinlik mulk huquqi va shaxsiy ixtiyor tamoyillariga asoslanadi. Fuqarolik kodeksining 1120-1133-moddalarida vasiyat tuzish tartibi, shakli va bekor qilish asoslari ko'rsatib o'tilgan.

Meros shartnomasi orqali meros olish – bu shakl ikki tomonlama huquqiy bitim bo'lib, unda meros qoldiruvchi va meros oluvchi o'zaro majburiyatlar asosida bitim tuzadilar. Bu usul orqali meros mulkining kimga o'tishi oldindan aniq belgilanadi va qonuniy kuchga ega bo'ladi.²

Meros huquqining fuqarolik huquqidagi tutgan o'rni

Meros huquqi fuqarolik huquqining asosiy institutlaridan biri hisoblanadi. U quyidagi jihatlar orqali fuqarolik huquqida o'ziga xos o'rin egallaydi. Misol uchun real huquqlar tizimiga kiradi va shaxsiy mulkka egalik qilishning davomiy shaklini ta'minlaydi. Mulq egasining o'z irodasiga muvofiq ravishda mulkni boshqalarga

¹ Juraev M. "Meros huquqi asoslari" – T.: Huquq, 2021;

² O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – T.: Adolat, 2023;

o'tkazish huquqini qonuniy kafolatlaydi. Meros huquqi orqali xususiy mulk aylanishi qonuniy asosda amalga oshadi va bu iqtisodiy munosabatlarda barqarorlikni ta'minlaydi.

Oilaviy, avlodlararo moliyaviy munosabatlar huquqiy asosda tartibga solinadi. Shaxsning o'limidan keyin ham uning irodasi huquqiy kuchda bo'lib qoladi. Fuqarolik huquqida meros huquqining mavjudligi huquqiy davlat va bozor iqtisodiyotining muhim belgilaridan biri hisoblanadi.

Xorijiy davlatlar tajribasi

Dunyoning ko'plab mamlakatlarida meros huquqi o'ziga xos tarzda tartibga solinadi. Misol uchun Germaniyada meros shartnomasi keng tarqalgan bo'lib, vasiyatdan ustun huquqiy kuchga ega bo'lishi mumkin. Shuningdek, "BGB" deb ataluvchi Germaniya fuqarolik kodeksida merosga oid batafsil normalar mavjud.

Rossiya Federatsiyasida 2002-yilda qabul qilingan Fuqarolik kodeksining uchinchi qismida meros huquqi to'liq tartibga solingan bo'lib, vasiyat, qonun bo'yicha meros va meros shartnomalari aniq ko'rsatib o'tilgan.

AQShda esa har bir shtatning o'z meros qonunlari mavjud. Ko'plab shtatlarda vasiyat va ishonchnoma orqali meros olish keng tarqalgan. Mazkur davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, meros huquqining samarali ishlashi uchun qonunchilikning aniq, tushunarli va adolatli bo'lishi muhim.

Meros huquqining amaliy ahamiyati

Amaliyotda meros huquqi fuqarolar hayotida katta ahamiyatga ega. Quyidagilar shuni tasdiqlaydi:

- Odamlar o'z mulkini o'z avlodlariga o'tkazish orqali iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlaydi;
- Meros masalalarida huquqiy savodxonlik oshgan sayin nizolar kamayadi;
- Notarial tizim orqali vasiyat va meros shartnomalarining rasmiylashtirilishi huquqiy ishonchni oshiradi;

•Sudlarda merosga oid da'volar to'g'ri hal etilishi ijtimoiy adolatni mustahkamlaydi.³

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, meros huquqi fuqarolik huquqining ajralmas qismi bo'lib, shaxsiy mulkchilik, vorislik va iqtisodiy barqarorlik prinsiplariga asoslanadi.

U nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy zaruratdir. Meros huquqining to'g'ri ishlashi uchun qonunchilik asoslari puxta bo'lishi, notarial va sud tizimi adolatli faoliyat yuritishi zarur. O'zbekistonda ushbu institutni yanada takomillashtirish fuqarolik huquqiy madaniyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Juraev M. "Meros huquqi asoslari" – T.: Huquq, 2021;
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – T.: Adolat, 2023;
3. Karimov M.Q. "Fuqarolik huquqi asoslari" – T.: Yuridik adabiyotlar, 2020;

³ Karimov M.Q. "Fuqarolik huquqi asoslari" – T.: Yuridik adabiyotlar, 2020;